

Цимбалюк О.В.
студентка I курсу група НЗ-1
гірничо-екологічного факультету
науковий керівник: Демчук Л.І.
к.пед.наук, доцент кафедри екології
Державний університет “Житомирська політехніка”, м. Житомир

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розвиток екологічної свідомості й самосвідомості особистості безпосередньо пов'язаний з екологічною освітою, яка здійснюється різними соціальними інститутами суспільства. Особливе місце серед них займає вища професійна педагогічна школа, яка забезпечує розвиток професійної компетентності.

Освіта сталого розвитку (ОСР) відображає сенс первинного поняття “сталий розвиток”, що визначається як “модель соціально-економічного розвитку, при якій досягається задоволення життєвих потреб нинішнього покоління людей без того, щоб майбутні покоління були позбавлені такої можливості через вичерпання природних ресурсів і деградацію навколишнього середовища”. Сталий розвиток є комплексною проблемою, що охоплює економічні, екологічні та соціальні аспекти, тобто йдеться про розвиток, потрібний для задоволення потреб людей і поліпшення якості їх життя. Водночас розвиток повинен ґрунтуватися на ефективному та відповідальному використанні всіх наявних й обмежених ресурсів – природних, людських та економічних. Тому, на мою думку, розробка і реалізація освітніх програм у галузі сталого розвитку з використанням сучасних підходів, які засновані на практичному досвіді наукових та прикладних проєктів, адаптація міжнародного досвіду вирішення екологічних проблем відповідно до умов і потреб України, формування у молодого покоління почуття відповідальності за стан довкілля на основі глибоких знань, інноваційного мислення, творчості при розробці ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій є найважливішими завданнями сучасної вищої школи. Особливу роль у виконанні цього завдання мають відігравати університети, оскільки саме їх освітньому середовищі створюються необхідні умови для розвитку і формування професійної екологічної компетентності студента.

Глобальні зміни, які відбуваються у світовому співтоваристві (стрімкий технологічний прогрес, збільшення антропогенного навантаження на природне середовище, накопичення відходів та вичерпність ресурсів тощо), з одного боку, посилюють включеність українського суспільства в загальносвітові процеси, а з іншого – загострюють потребу у висококваліфікованих і професійно компетентних фахівцях. Як справедливо зазначає О. Ануфрієва, освіта, перш за все, має відповідати інтересам та запитам суспільства, а отже одним з основних її завдань стає професійна підготовка фахівців, спрямована на потреби сьогодення.

На жаль, подекуди в сучасних умовах “продуктом” педагогічної системи є випускник університету, який наділений невисокою пізнавальною і професійною мотивацією, нерозвиненістю самоконтролю та професійної самосвідомості і формальним ставленням до набуття професії. Це позначається на розвитку особистісних та професійних якостей (ключових компетенцій) майбутнього фахівця і вказує на необхідність їх формування під час навчання в установах професійної освіти.

Професійна компетентність майбутнього спеціаліста формується на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та життєвого досвіду, що забезпечує готовність фахівця до виконання професійних обов'язків і забезпечує високий рівень його самоорганізації. Зміст цього поняття обумовлюється багатьма чинниками, зокрема, загальноцивілізаційними процесами, глобалізацією економічних, соціальних та екологічних проблем, вивчення яких є одним з основних завдань ОСР.

У Стратегії Європейської Економічної Комісії ООН у галузі освіти в інтересах сталого розвитку загальною метою ОСР виступає положення про те, що “усі люди повинні мати знання і навички, які надають їм можливість сприяти процесу сталого розвитку, що відповідає потребам сучасності та не ставить під загрозу можливо стіна ступнів поколінь задовольняти свої потреби. Освіта має забезпечувати у людей і суспільства здатності працювати заради сталого розвитку.

На відміну від попередніх стратегій розвитку людства, де відповідальність за стан довкілля покладалась, насамперед, на уряди держав, сталий розвиток передбачає відповідальність усіх громадян за стан навколишнього середовища. “Питання захисту довкілля можуть бути успішно вирішені лише за участі у цьому процесі всіх громадян. Кожний громадянин повинен мати відповідний доступ до інформації щодо стану довкілля, яку мають державні органи. Громадяни повинен і також мати можливість брати участь у процесі прийняття рішень”. Є очевидним те, що реалізація зазначених

положень буде неможливою без набуття студентами університету ключових освітніх компетенцій (інструментальних, між особистісних і системних), тобто професійної компетентності, у структурі якої особливого місця набуває екологічна компетентність.

Аналіз педагогічної літератури щодо сутності екологічної компетентності розкриває досить широке поле трактувань цього терміну. Так, Л. Титаренко розглядає екологічну компетентність студентів як “здатність застосовувати екологічні знання та досвід у професійних і життєвих ситуаціях, керуючись пріоритетністю екологічних цінностей та непрагматичною мотивацією взаємодії з довкіллям на основі усвідомлення особистої причетності до екологічних проблем, відповідальності за екологічні наслідки власної професійної і побутової діяльності”

Н. Олійник вважає, що екологічна компетентність – це ключова професійна компетентність. Науковець визначає її як інтегроване особистісне утворення інженера, “яке відображає єдність його теоретичної та практичної готовності ефективно здійснювати екологічно значущі професійні функції”.

С. Алексєєв пропонує таке визначення поняття екологічна компетентність – “системна інтеграційна якість особистості, що характеризує здатність вирішувати проблеми і завдання різного рівня, які виникають у життєвих ситуаціях та професійній діяльності, на основі сформованих цінностей і мотивів, знань, навчального та життєвого досвіду, індивідуальних особливостей, схильностей, потреб”. Він виокремлює три складові (компоненти) екологічної компетентності: аксіологічний (ціннісно-мотиваційний); когнітивний (змістовний, знаннєвий); діяльнісний (практичний, технологічний)

На думку Д. Єрмакова, екологічна компетентність має особистісно-орієнтований, діяльнісний характер.

Компонентами екологічної компетентності він визначає:

- збереження здоров’я – дотримання норм здорового способу життя;
- ціннісно-сміслові орієнтації – цінності життя, екологічні цінності;
- інтеграція – екологічний підхід як основа цілісного світогляду сучасної людини;
- громадянськість – дотримання прав та обов’язків у галузі охорони довкілля;
- відповідальність, обов’язок; самовдосконалення, саморозвиток,
- рефлексія – пошук сенсу життя, розвиток професійних екологічних орієнтацій, володіння

екологічною культурою;

- соціальні взаємодії – соціальне партнерство, співпраця у процесів рішення екологічних проблем;
- діяльність – виявлення і вирішення екологічних проблем, екологічні дослідження, розробка та реалізація екологічних проектів (планування, проектування, моделювання, прогнозування, застосування нових інформаційних технологій).

Оскільки збалансованість є результатом узгодження економічно-соціального розвитку суспільства та збереження довкілля, то однією з важливих тенденцій в екологічній складовій ОСР є формування у громадянина здатності приймати рішення і діяти в інтересах сталості та збереження довкілля: “... ОСР потребує переорієнтації основної уваги із забезпечення знань на опрацювання проблем і знаходження важливих рішень”. У результаті будь-якої професійної діяльності відбувається вплив на стан довкілля. Різниця полягає лише в обсягах, характеристиках та способах впливу. Тому засвоєння студентами університету безпечних способів взаємодії із навколишнім середовищем, усвідомлення необхідності прогнозувати наслідки для довкілля майбутньої професійної діяльності, прагнення до екологічно виправданої діяльності є ознакою високого рівня професійної екологічної компетентності. Тобто, основним завданням сучасного науково-педагогічного пошуку є створення системи формування екологічної компетентності як невід’ємної компоненти у структурі професійної компетентності.

Формування екологічної компетентності громадян є одним з найголовніших завдань ОСР. Екологічна компетентність надає змогу сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку.

Отже, на вимогу потреб сьогодення вищі навчальні заклади покликані готувати конкурентно спроможного, компетентного, високопрофесійного фахівця, який здатний відповідально ставитися до проблем довкілля та застосовувати екологічні знання і досвід у професійних та життєвих ситуаціях. За умови екологізації, модернізації й інтенсифікації навчально-виховного процесу освітньо-культурне середовище університету сприятиме формуванню професійної екологічної компетентності студентів і, таким чином, надасть змогу реалізувати основне завдання екологічної освіти сталого розвитку.